

Posao dopisnika iz Brisela: izazovi, problemi i prepreke

John Lloyd & Cristina Marconi, *Reporting the EU: News, Media and the European Institutions*, London & New York: I.B. Tauris & Co. Ltd, in association with Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford, 2014.

Aleksandra Krstić¹

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, Srbija

Izveštavanje o Evropskoj uniji (EU) često se smatra dosadnim i komplikovanim, a teme u kojima se obrađuju politička, ekonomska i socijalna pitanja na nadnacionalnom nivou nedovoljno atraktivnim za širu publiku. Urednici se uglavnom fokusiraju na unutrašnja pitanja država članica u kojima rade, a pažnju na teme EU najčešće obrate kada se dogodi kriza. Sa druge strane, čini se da pre nije bilo toliko informacija koje dolaze iz evropskih institucija, u kojima se, u vidu saopštenja za medije, tonskih i vizuelnih inserata iz intervjua sa EU zvaničnicima i detaljnim background podacima, novinari obaveštavaju o aktuelnim događajima iz Brisela. Imajući u vidu ovaj nesklad u odnosu između medijske nezainteresovanosti o temama EU i obilne proizvodnje informacija u institucijama EU namenjenih novinarima, autori knjige „Izveštavanje o EU: vesti, mediji i evropske institucije“ – istraživač Rojtersovog instituta za studije novinarstva u Oksfordu i urednik *Finacial Times*-a Džon Lojd (John Lloyd) i novinarka italijanskog lista „Il Foglio“ i nekadašnja dopisnica iz Brisela Kristina Markoni (Cristina Marconi) postavljaju ključno pitanje: „Kome je stalo?“ U pokušaju da odgovore na ovo pitanje, autori u dvanaest poglavlja predstavljaju rezultate istraživanja zasnovanih na dubinskim intervjuiima sa novinarima vodećih evropskih medija koji izveštavaju iz Brisela. Istraživanje je sprovedeno kra-

¹ Kontakt sa autorkom: aleksandra.krstic@fpn.bg.ac.rs.

jem 2013. i početkom 2014. godine i obuhvata dopisnike Francuske, Nemačke, Grčke, Italije, Poljske, Španije i Velike Britanije.

Hronološki pregled izazova, teškoća i problema sa kojima se dopisnici iz Brisela suočavaju u izveštavanju o EU započinje slikom stanja iz šezdesetih i sedamdesetih godina XX veka. Dopisnici koji su u periodu posle Drugog svetskog rata i u kasnijim godinama imali obavezu da obavestavaju javnost o događajima iz evropskih institucija nisu bili profesionalni novinari, već mladi na praksi u Evropskoj komisiji. U tom periodu evropski projekat je sam po sebi bio komplikovan i nerazumljiv javnosti, pa su novinari mnogo više imali ulogu prevodilaca, a ne „psa čuvara“ (watchdog). Preovlađujući entuzijazam i izraženi proevropski stavovi dopisnika u periodu do devedesetih godina XX veka značio je da su u Brisel dolazili samo oni novinari koji su strastveno verovali u evropsku ideju. Žan Katremer (Jean Quatremer), jedan od intervjuisanih novinara koji protekle dvadeset četiri godine piše za francuski *Liberation*, kaže da novinari tada nikada nisu pisali negativno o EU. Autori knjige se, na osnovu svedočanstava novinara, u drugom poglavlju bave prošlošću izveštavanja o EU, predstavljajući dominantne političke figure koje su inspirisale posleratnu generaciju novinara i jako uticale na razvoj evropskog projekta. Među njima su Konrad Adenauer, Vinston Čerčil, Valter Halštajn, Žan Mone, Robert Šuman, Altiero Spinel, koji su obeležili rađanje ideje o ujedinjenoj Evropi. Iz perspektive novinara, izgradnjom EU kao institucije, ove velike ideje i utopijska viđenja budućnosti Evrope počeli su da blede onog trenutka kada je Evropska unija postala skup zgrada, hodnika, zidova sa fotografijama i bisti pomenutih političara, odnosno kada je u fokus izveštavanja, umesto poštovanja velikih ideja, na scenu stupio određeni skepticizam. Na promenu u percepciji EU i njeno predstavljanje u javnosti uticala je i promena novinarske profesije: od nekadašnjih zagovornika velikih ideala i ambicioznih ideja, novinari su postali podložni političkim proračunima, kompromisima i manevrisanju. Od devedesetih godina, sa institucionalnim promenama, menja se i atmosfera u redakcijama dopisnika iz Brisela, zapošljavaju se mlađi, školovani kadrovi koji imaju zadatak da mnogo detaljnije od svojih starijih kolega istraže evropske politike. U tom smislu, novinari prepoznaju i rađanje takmičarskog duha među dopisnicima, koji nije bio karakterističan za sredinu XX veka. Jednu od vidljivih promena u odnosu medija u državama članicama prema važnom poslu u Briselu predstavlja i uvođenje rotirajućeg dopisništva, karakteristično za francuski *AFP*, čiji se dopisnici smenjuju na svakih pet godina. Slične novine uveli su i nemački i američki mediji, za razliku od dopisnika iz Italije i Britanije, čiji novinari duže ostaju na pozicija-

ma izveštača iz Brisela. Bez obzira na organizacione promene, za autore knjige mnogo su važnije promene koje novinari vide u odnosima prema sadržaju o kojem izveštavaju. Politike skandala, narastajući evroskepticizam, proširenje EU, uticaj proameričkih ideja i dominacija engleskog kao primarnog jezika uticali su na veću orijentaciju dopisnika ka nacionalnim temama i ograničili prostor za izveštavanje o evropskom. Džon Palmer (John Palmer), nekadašnji urednik *Guardian*-a, kaže da su velike sile EU imale veliki uticaj na način izveštavanja: „Francuzi nisu dozvoljavali novinarima koji nisu iz Francuske da prisustvuju njihovim brifinzima“ (2014: 19).

U trećem poglavlju Lojd i Markoni predstavljaju svakodnevni posao dopisnika iz Brisela, baveći se načinom na koji novinari razumeju komunikacione strategije evropskih institucija. Detaljnim uvidom u način na koji su organizovane dnevne konferencije za medije i brifinzi u Evropskoj komisiji, autori opisuju ne samo strukturne i organizacione odlike dopisničkog posla, već i odnose izveštača sa portparolima institucija koji su zaduženi za komuniciranje sa predstavnicima medija. I ovde je prisutno poređenje sa prošlošću, odnosno periodom kada je na čelu Evropske komisije bio Romano Prodi. Novinari svedoče da je tada bila mnogo lakša komunikacija sa portparolima, sa kojima su mogli da uspostave čak i prijateljske odnose, za razliku od današnjeg perioda kada portparoli Komisije vide medije kao neprijatelje. Novinari smatraju da su, čak i u periodima krize, bilo da je ona institucionalna, ekonomska ili finansijska, zvanične informacije kanalisane, prečišćene i spinovane, te da, osim portparola, na rad dopisnika utiču mnogobrojne PR firme i lobi grupe. Jedan od najvećih problema sa kojima se suočavaju je i nedostatak finansijskih sredstava redakcija za koje rade, zbog čega su prinuđeni da izveštavaju o svim temama istovremeno, što ih dovodi u opasnost od neproverenosti informacija i nedovoljno analitičkog pristupa. Novinar nemačkog *Die Zeit*-a kaže da dopisnik može samo da predstavi određenu ideju, ali ne i celu sliku onoga o čemu izveštava (2014: 31).

Individualni stavovi dopisnika o političkom životu EU preispituju se sa aspekta novinarske objektivnosti u četvrtom poglavlju. Zanimljivo je da svi intervjuisani sagovornici smatraju objektivnost u izveštavanju o Evropskoj uniji iluzijom i saglasni su da novinar teško može da odvoji svoje političke stavove od posla koji obavlja. Novinar *Daily Telegraph*-a Bruno Voterfeld (Bruno Waterfield) smatra se najvećim evroskeptikom među izveštačima iz Brisela, dok su italijanski dopisnici orijentisani proevropski i u privatnom i u profesionalnom životu. To ne znači da u izveštavanju odustaju od normi objektivnog novinarstva, već u skladu sa svojim preferencama pokušavaju da informišu javnost izborom

relevantnih sagovornika. Probleme u objektivnosti možda najbolje ilustruje citat novinara francuskog lista *Liberation*: „Ja sam lično proevropski orijentisan, ja sam federalista – ali sam pre svega novinar“ (2014: 39). Autori objašnjavaju da je okrenutost BBC-ja prema kvalitetnijem i manje pristrasnom izveštavanju rezultat izveštaja lorda Vilsona koji je objavljen 2005. godine i u kome se BBC kritikuje zbog izgubljene bitke u povećanju stepena poverenja građana u vesti o EU. Sa druge strane, dopisnici iz Poljske očekuju porast evroskepticizma građana u skorijoj budućnosti, ali smatraju da to ne znači spremnost za napuštanje Unije, već pre svega jedan od načina na koji i novinari i građani pokazuju stav da su reforme neophodne. Najmanje negativni prema evropskom projektu jesu novinari iz Španije, odnosno urednici vodećih španskih medija koji su generalno proevropski orijentisani.

Lojd i Markoni detaljnije razmatraju novinarske stavove o ekonomskoj i finansijskoj krizi u EU u petom i šestom poglavlju, a posebno aspekte izveštavanja o ovim važnim pitanjima. Iskrenost intervjuisanih sagovornika primećuje se u izjavama koje eksplicitno prikazuju probleme sa kojima se svakodnevno suočavaju, a odnose se na nedostupnost izvora informacija, dosadne teme i nepoverenje u institucije. Iako je za dopisnike najmanje atraktivno da istražuju teme o ekonomiji, finansijama, javnom dugu i sličnim pitanjima, slažu se da je neophodno da svaki napisani tekst ili izmontirani TV prilog bude preveden na jezik razumljiv građanima. Kriza u EU je povećala stepen izveštavanja o institucijama, dok je na kvalitativnom nivou sadržaj sa usko nacionalnih tema postao evropski. To potvrđuje Bernardo de Miguel (Bernardo de Miguel), novinar španskog *Cinco Dias*-a: „Većina medija je shvatila da kriza nije samo u vezi sa Grčkom ili Portugalom, već sa evrozonom“ (2014: 48). Međutim, na sadržaj novinarskog izveštavanja o komplikovanim finansijskim pitanjima uticali su i rezovi u budžetu EU. Broj izveštača iz Brisela je smanjen, a mnogi su postali frilenseri. U takvoj atmosferi, smatraju intervjuisani dopisnici, nema mesta za dublju analizu tema ili kvalitetnije izveštavanje o ekonomskim i drugim temama. Kao najdrastičniji primer reorganizacije redakcije u Briselu, autori navode grčke medije: od nekadašnjih petnaest dopisnika, broj je proteklih godina smanjen na samo tri ili četiri novinara koji rade i druge poslove, a koji za kratko vreme moraju da napišu izveštaje namenjene međunarodnoj publici. Jedan dopisnik grčkog medija kaže da, s obzirom na troškove života u gradu, od izveštavanja ne može da zaradi više od hiljadu evra mesečno, što dovodi u pitanje i njegov lični i profesionalni opstanak.

Osim ekonomskih i finansijskih pitanja, u knjizi se razmatraju i drugi problemi koji utiču na rad novinara u Briselu. Televizijski novinari koji pokrivaju

teme EU za svoje redakcije u Nemačkoj ili Britaniji moraju mnogo više da se potrudu da prenesu originalne i zanimljive vesti iz Brisela jer se na domaćem terenu bore sa sadržajem koji svakodnevno plasiraju veoma čitani tabloidi. Novinari često nailaze na nerazumevanje portparola evropskih institucija za značaj televizijske slike. Zbog toga se dopisnicima nudi da urade neophodne intervjue u studijima u zgradi Evropske komisije, ali oni su svesni činjenice da svoje priče ne mogu da zasnivaju isključivo na izjavama zvaničnika. Dodatno vreme im je potrebno da pronađu primere za temu o kojoj izveštavaju. Osim toga, postoji opasnost od pogrešnih interpretacija određenih pitanja o kojima se izveštava, na primer, kada je reč o poljoprivredi, medicini, farmakologiji. U tim slučajevima reaguju i zvaničnici, ali i PR kompanije zadužene za zaštitu određenog proizvoda.

U devetom poglavlju detaljnije se razmatra odnos između globalnog, evropskog i nacionalnog sadržaja tema o kojima dopisnici izveštavaju. Kompleksniji sadržaj sa analitičkim pristupom karakteristični su za *Financial Times*, *Wall Street Journal* i *The Economist*, gde se teme ne obrađuju sa nacionalnog stanovišta. Međutim, za intervjuisane sagovornike nacionalni ugao u izveštavanju o EU temama je neizbežan. Novinar francuske televizije *LC1/TF1* smatra da „ne postoji evropska publika, već samo evropska elita“ (2014: 70). Međutim, ograničavanje na nacionalni ugao u izveštavanju o EU za neke novinare predstavlja problem u većoj integraciji dopisnika oko zajedničkog cilja i prepreku njihovoj saradnji.

Deseto poglavlje predstavlja značajnu tačku ove knjige, u kojem se objašnjavaju postojeće podele među izveštačima različitih nacija i dominantni stereotipi u vezi sa obavljanjem novinarskog posla. Na primer, italijanski mediji se smatraju površnim u političkom izveštavanju, britanski novinari da pokrivaju teme o javnom dugu kao da je reč o fudbalskoj utakmici, francuski mediji zameraju anglosaksonskim redakcijama da ne vide političku moć, dok se za nemačke dopisnike tvrdi da su pod velikim uticajem Bundesbanke.

U poslednja dva poglavlja Lojd i Markoni razmatraju uticaj novih medija na posao dopisnika, pre svega Tvitera, ali i pokušajima uspostavljanja šire platforme za debatu o pitanjima EU u koju bi bila uključena i publika. Novinari smatraju da je Twitter zahtevan medij, ali istovremeno vrlo koristan za saznavanje informacija o ekonomskim pitanjima, naročito u finansijskoj krizi u EU. Neki dopisnici, poput novinara francuskog lista *Liberation*, pišu blogove kako bi široj publici mogli na jednostavniji način da objasne složene teme: „Imam dve publike. Za *Liberation*, to su Francuzi. Za blog, to je Evropa. Stvar je u tome da

stalno morate da objašnjavate – zato što tehnokratski jezik nije rezumljiv i onda morate da objašnjavate i ponovo da objašnjavate“ (2014: 80). Na kraju, autori zaključuju da je za bolje razumevanje složenih pitanja neophodno i da redakcije koje nemaju dopisnike u Briselu izveštavaju o aktivnostima EU, podstičući debatu i kritiku o ključnim temama koje se odnose na građane Evropske unije. U širi dijalog o temama EU treba da budu uključene i akademske institucije koje obrazuju novinare i stručnjake za međunarodne odnose, a koje na teritoriji Evrope mogu da budu glavni centri za razvoj debate o ključnim pitanjima.

Napisana razumljivim jezikom i jednostavnim stilom, ova knjiga daje novi pogled na novinarski posao koji obavljaju dopisnici iz Brisela. Mnoštvo konsultovanih izvora iz novije akademske literature doprinosi kvalitetu ove knjige. Međutim, ona nije pisana na akademski način, niti ima pretenzije da to bude: autori na samom početku navode da knjiga nije pisana u skladu sa tradicijom akademskog pisanja. Ipak, to ne umanjuje značaj ove publikacije jer ona sledi jasnu tematsku strukturu i određeni okvir u kojem se, jedan za drugim, na osnovu intervjua sa novinarima, interpretiraju najvažniji izazovi i problemi u radu EU dopisnika. Obrađene su sve važne teme, pre svega sadržaj izveštavanja, odnosi novinara sa političkim zvaničnicima i njihovim portparolima, profesionalizacija rada, pitanje predrasuda, kao i percepcije o uticaju tehnoloških promena na sadržaj tema koje se obrađuju. Lojd i Markoni, s obzirom na to da su oboje potekli iz velikih evropskih redakcija, pišu sa velikim razumevanjem novinarske profesije, ukazujući na malo poznate probleme sa kojima se suočavaju dopisnici u Briselu. Sa druge strane, razgovori su obavljani sa predstavnicima velikih evropskih i panevropskih medija, ali ne i sa novinarima koji rade za manje redakcije u zemljama centralne, istočne i jugoistočne Evrope, ili u državama koje se nalaze u procesu pristupanja EU. Za komparativni ugao analize intervjua i kompletnije nalaze istraživanja bilo bi neophodno uključiti i medije koji zbog veličine zemlje za koju izveštavaju ili finansijskih prepreka ne mogu da pošalju više od jednog dopisnika u Brisel.